

3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 30.03.2018).

Надійшла до редколегії 12.04.2018

УДК 340.12:351.74

М. О. ЛЯГУТА,

*викладач кафедри правових дисциплін Криворізького факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОГО ПРОВЕДЕННЯ РЕФОРМИ ОРГАНІВ МВС

*У роботі проаналізовано поняття та ознаки професійної правосвідомості.
Дослідженні особливості та розглянуті напрямки підвищення рівня правової
свідомості працівника Національної поліції в контексті ефективного
проведення реформи органів МВС.*

Ключові слова: *правове регулювання, правосвідомість, працівник Національної поліції.*

Становлення України як правової держави повинно супроводжуватись розвитком правової свідомості населення. З метою розвитку правоохоронної системи України було прийнято Закон України «Про Національну поліцію» № 580 VIII від 02.07.2015 року, тому важливим питанням залишається підвищення рівня правової свідомості працівника Національних поліції, що безпосередньо впливає на ефективність проведення реформи органів МВС [1].

Існує ряд ознак правосвідомості: є однією з форм суспільної свідомості та вкупі з політичною, моральною, філософською, іншими формами свідомості відображає суспільне буття; містить поняття, уявлення, судження, почуття, емоції, концепції, теорії, програми; обумовлена соціально-економічним устроєм конкретного суспільства, рівнем розвитку його загальної культури; її ідеологічні елементи виступають головними елементами правової культури та правового виховання [4, с. 567].

Правосвідомість обов'язково проявляється у будь-якому акті юридично значущої поведінки особи. Вона може виступати знанням або незнанням конкретної норми права, різною мірою визнання авторитету державної влади, закону, діяльності правоохоронних органів в очах індивіда, солідарністю із чинними правовими заборонами та санкціями за їх порушення, чи, навпаки, негативним до них ставленням. Отже, у правосвідомості є свій погляд на дійсність, особлива мова, система понять і категорій, специфічні критерії і способи оцінок, цілі і засоби їх здійснення. Іншими словами, правова свідомість відрізняється своєю гносеологією, аксіологією, праксеологією тощо.

Професійна правосвідомість – це правосвідомість, яка характерна на для юристів-практиків, тому вона формується з теоретичних знань у галузі права та практики їх застосування.

Соколов М. Я. визначає професійну правосвідомість різновидом правосвідомості, «що виражається у вигляді системи правових поглядів, почуттів, ціннісних орієнтацій та інших структурних утворень правової свідомості спільності людей, які професійно займаються юридичною діяльністю, що потребує спеціальної освітньої й практичної підготовки» [14, с. 20]. М. М. Вопленко висловлює думку, що «професійну правосвідомість можна визначити як зумовлену специфікою соціальної ролі та юридичної діяльності професійно сформовану систему правових ідей, поглядів, почуттів, ціннісних орієнтацій, що визначають спосіб життя й мотиви поведінки в службовій сфері представників юридичної професії» [2, с. 21].

Мухін В. В. трактує професійну правосвідомість як «цілісний, системний, практично спрямований, нормативно детермінований спосіб пізнання правової дійсності й активного впливу на неї, що забезпечує функціонування й розвиток правопорядку, суб'єктом якого виступають особи, які мають спеціальну юридичну освіту і професійно займаються юридичною практикою» [9, с. 6].

Сапун В. А. вважає, що професійна свідомість за критерієм глибини пізнання правових явищ уособлює спеціалізовані правові знання, навички, уміння, почуття, переконання, які допомагають здійснювати предметну правозастосовну діяльність. Вчений висловлює думку, що професійна правосвідомість має особливий підхід до права, вважаючи його «інструментом» правозастосовної діяльності [12, с. 17].

Кузнєцов Е. В. називає професійну правосвідомість «спеціалізованою» та визначає її як «рівень групової та індивідуальної правової свідомості юристів-професіоналів, які здійснюють правозастосовну діяльність» [6, с. 142]. Вчений намагався поєднати різні критерії класифікації правосвідомості.

На основі проведеного аналізу можна виділити найбільш важливі характерні особливості професійної правосвідомості працівників поліції.

Професор О. Ф. Скакун розглядає «професійну правосвідомість співробітників органів внутрішніх справ», на яку «своєрідний відбиток» накладає «специфіка виконуваних завдань, прав і обов'язків» [13, с. 476]. Також виділяються певні різновиди професійної правосвідомості співробітників органів внутрішніх справ. Так, Є. А. Жуков виділяє «професійну правосвідомість співробітників кримінального розшуку» [5], П. В. Макушев – «професійну правосвідомість дільничного інспектора міліції» [8]. Такий видовий розподіл визначається особливостями рольової поведінки працівників різних юридичних служб, тобто специфікою виконуваних службових функцій і сформованими у зв'язку з цим стереотипами в оцінках правової дійсності. Відомо, зазначає М. М. Вовченко, що в мисленні слідчих часто переважає обвинувальний ухил, а свідомість адвоката орієнтована на захист інтересів клієнта. Автор наголошує, що видові відмінності професійної правосвідомості характеризуються особливостями сформованих правових установок у представників типових юридичних професій [2, с. 22].

Вивчаючи проблему професіоналізму органів внутрішніх справ на етапі розбудови демократичного суспільства, О. І. Герасимів говорить, що саме переорієнтація діяльності силових структур на обслуговуючу функцію, вміння працівників ОВС установлювати партнерські стосунки з громадянами є необхідною умовою і тому потребує особливої уваги. Оскільки, на думку науковця особистісні характеристики особи правоохоронця потребують від нього не лише знань, умінь та навичок професійної діяльності, а й наявності правосвідомості,

Герасимів О. І. вважає, що професійна правосвідомість є головним інструментом правоохоронця, і стверджує: «Формування фахової правосвідомості працівника органів внутрішніх справ пов'язане із об'єктивними і суб'єктивними чинниками, що мають вплив на його правосвідомість ... до об'єктивного чинника ми відносимо середовище функціонування правосвідомості. Правове виховання – чинник суб'єктивного характеру» [1, с. 82].

Поліція в країні – це орган, який повинен забезпечувати та захищати права людей, підтримувати належний рівень правопорядку та публічної безпеки, тобто виконання правоохоронної функції є основою всієї його діяльності. Правова культура нової поліції України повинна стати рушійною силою для подолання пострадянського стереотипу правоохоронних органів, де останні вважалися здебільшого апаратом примусу та відстоювання інтересів держави. Поліція має стати апаратом суспільства, який проводить свою діяльність від імені держави, але лише в інтересах народу та для забезпечення таких принципів, як гуманізм, демократизм, законність і верховенство права.

Працівник поліції – це особа, яка має професійно виконувати свої службові обов'язки і, найчастіше, ставити інтереси суспільства вище своїх власних з метою ефективної правозастосовної діяльності. Професійна правова культура поліцейського має низку

специфічних ознак, що обумовлюється такою особливістю професійної діяльності, яка полягає не лише в підвищенні свого рівня правової культури, а й у підвищенні рівня правової культури та правової свідомості суспільства в цілому внаслідок власної професійної діяльності поліцейського.

Головною, фундаментальною та вихідною умовою формування високого рівня правової культури працівника поліції є належна правова та професійна підготовка особи, яка в майбутньому буде виконувати функції поліцейського й основу світогляду якої складатимуть загальнолюдські цінності, принципи гуманізму та демократизму, усвідомлення свободи і прав людини як найважливіших досягнень суспільства. Правовиховна діяльність активно сприяє утвердженню високих моральних якостей майбутніх поліцейських, підвищенню рівня їх організованості та дисципліни, зміцненню почуття службового обов'язку та формуванню професійної культури. Крім належного рівня теоретичної підготовки майбутніх поліцейських, важливу роль у формуванні їх правової культури відіграє виховний аспект. Виховання особи у процесі формування професіонала своєї справи в дусі дотримання загальнолюдських цінностей є пріоритетними завданнями закладів підготовки кадрів для поліції в Україні. Крім належного рівня навчальної роботи, яка повинна проводитись у навчальних закладах, не варто нехтувати проведенням активної виховної та просвітницької діяльності як у межах навчального закладу й процесу навчання, так і поза ними.

Формування високого рівня правової культури можливе під час ефективної роботи з підвищення рівня кожного її елемента. Право, правосвідомість, правовідносини, правомірна поведінка, юридична практика, юридична освіта та наука, правопорядок – основні аспекти, які формують правову культуру кожної особи зокрема й усього суспільства в цілому. Існування таких правових явищ не є відокремленим, тому прояв високого рівня правової культури залежить не тільки від високого рівня кожного з її елементів, а й від їх дієвої взаємодії. Виходячи з цього, аналіз правової культури працівників Національної поліції України варто розпочати з дослідження процесу формування її складових елементів.

Також для підвищення рівня правосвідомості працівників Національної поліції України слід дотримуватись таких рекомендацій:

- удосконалення системи навчання;
- формування упевненості в корисності та правильності своєї професії, у реальному верховенстві права в країні;
- впровадження заходів психологічної підтримки та психологічного стимулювання професійного розвитку працівників поліції.

Отже, можемо зробити висновки, що проведення реформи органів МВС почалось з прийняття Закон України «Про Національну поліцію». Для ефективності проведення реформи необхідно приділяти велику увагу формуванню правосвідомості працівників поліції. Особливостями формування правової свідомості поліцейських є: специфіка повсякденної службової діяльності (правозастосовної); плідна виховна робота як під час підготовки, так і на службі; величезна увага до поліцейських з боку громадськості; формування психологічної установки «суспільний інтерес має пріоритет над власним». Для підвищення рівня правової свідомості працівника Національної поліції слід забезпечувати високий рівень навчання, психологічну підтримку та можливість кар'єрного росту працівників поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 18.03.2018).
2. Воппенко Н. Правосознание следователя и юридическая практика. Формирование профессиональных качеств следователя. Волгоград, 1985. С. 20–33.
3. Герасимів О. І. Формування професіоналізму органів внутрішніх справ на етапі розбудови демократичного суспільства // Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід : матеріали першої наук.-практ. конф. (30 квіт. 2015 р.). Львів : ЛНУ «Львівська політехніка», 2015. С. 80–83.

4. Жиголкін І. Роль і значення правосвідомості в структурі трудових правовідносин. *National Law Journal: Theory and Practice L.L.C.* 2015. № 1. С. 104–107.
5. Жуков Е. А. Профессиональное правосознание сотрудников уголовного розыска : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Ростов н/Д, 1997. 178 с.
6. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права : підручник. Київ : Кондор, 2008. 477 с.
7. Кузнецов Э. В. О роли теоретико-правовых знаний в формировании профессионального правосознания. *Вопросы политической работы в органах внутренних дел в современных условиях.* Л., 1985. С. 139–147.
8. Макушев П. В. Професійна правосвідомість і правова культура дільничного інспектора міліції (шляхи формування й удосконалювання) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2004. 237 с.
9. Мухін В. В. Професійна правосвідомість: поняття, особливості, функції : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2007. 20 с.
10. Петров А. В. Теория государства и права : учеб. пособие. Челябинск, 2002. 116 с.
11. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. 8-ме вид., стер. Харків : Консум, 2005. 160 с.
12. Сапун В. А. Инструментальная теория права в юридической науке. *Современное государство и право. Вопросы теории и истории.* Владивосток, 1992. С. 18–22.
13. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Алерта. 2013. 524 с.
14. Соколов Н. Я. Правосознание юристов: понятие, сущность и содержание. *Советское государство и право.* 1983. № 10. С. 18–25.

Надійшла до редколегії 09.04.2018

УДК 342.9

О. Ю. ПРОКОПЕНКО,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
завідувач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6590-3364>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

На основі наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених досліджено зарубіжний досвід організації та діяльності регіональних підрозділів поліції як суб'єкта забезпечення правопорядку. Визначено можливості його використання в Україні.

Ключові слова: зарубіжний досвід, поліція, правопорядок, забезпечення правопорядку.

Постановка проблеми. Після революційних подій, що не так давно відбулися на території нашої держави, новоствореною владно-державною командою було проголошено чіткий курс на впровадження європейських цінностей, їх переважання як в політичному, так і суспільному житті країни в цілому. Внаслідок цього значна кількість органів виконавчої влади, які ще декілька років тому були інструментарієм задоволення інтересів держави або окремо взятих політичних сил, взяли курс на перезавантаження та реформування, сутність якого, в першу чергу, полягає в служінні народу, задоволенні законних інтересів фізичних та юридичних осіб, захисті та забезпеченні їх прав і свобод. Одними із перших органів державної влади, що зазнали й досі зазнають суттєвих змін, випробовують на собі новаторські підходи, є органи внутрішніх справ України.